

บทสรุปและวิเคราะห์

การปรับปรุงกิจการทหารบกให้เป็นแบบตะวันตกนั้น เริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงให้รอยเอก นอกซ์ นายทหารบกนอกราชการของอังกฤษที่อินเดีย เป็นครูฝึกหัด "ทหารอย่างยุโรป" มีพลทหารฝึกหัดประจำการประมาณ 1,000 คนเศษ แบ่งเป็น 4 ผลิต เขา 1 เดือน ออก 3 เดือน การฝึกหัดนั้นมีระเบียบและคำบอกทหารอย่างทหารอังกฤษ ทั้งยังจัดให้มีโรงทหารและสนามฝึกหัด แต่การฝึกหัดในครั้งนั้นเป็นเพียงการริเริ่มในเบื้องต้น พอให้ทหารรู้วิธีการหัดแถว เดินแถว และทำถืออาวุธให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ใ้หน้าและตามเสด็จพระราชดำเนิน มิได้มีการสอนวิชาการทหารและการยุทธอย่างยุโรปให้เป็นการจริงจังอย่างใด

ครั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ทรงพอพระราชหฤทัยในการจัดฝึก "ทหารอย่างยุโรป" จึงทรงให้ตั้งกองทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2413 โปรดเกล้าฯ ให้โอนมหาดเล็ก 24 คนที่รับการฝึกแบบทหารอังกฤษไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2411 มารวมกับเจ้านายเด็ก ๆ และบุตรข้าราชการที่ได้สมัครมาเป็นทหารมหาดเล็ก ซึ่งเรียกว่า "คะเค็ด ทหารมหาดเล็ก" พระองค์เองทรงดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชา เรียกว่า เกลอลเเนล (นายพันเอก) ส่วนผู้บังคับบัญชารองก็ได้ออกเป็น นายร้อย นายสิบ ลดหลั่นกันลงมา ทั้งหมดมีหน้าที่อยู่ยามรักษาการณ์ประจำพระองค์ มีที่อยู่คือในบริเวณพระบรมมหาราชวัง ได้รับเงินเดือนและเครื่องแต่งตัวพร้อมสรรพ

หลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับจากสิงคโปร์ และปัตตาเวีย ใน พ.ศ. 2415 แล้ว ก็ทรงนำแบบอย่างการทหารที่ประเทศมหาอำนาจในยุโรปไปฝึกหัดทหารในเมืองนั้น ๆ มาปรับปรุงการทหารไทย ด้วยทรงพระราชดำริว่า การจัดกองทัพแบบที่เคยจัดกันมาแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น จะไม่สามารถรักษาและป้องกันเอกราชของชาติไว้ได้ ทั้งนี้เพราะ

กองทัพของประเทศใกล้เคียงที่ตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจในยุโรปนั้นได้รับการฝึกหัด ทั้งมีการจัดหน่วยทหารและอาวุธแบบใหม่ ให้เป็นไปตามแบบของผู้ปกครองประเทศของตน ทั้งวิทยาการทางกองทหารโคกาวหนามาก และพร้อมที่จะใช้กำลังบีบบังคับเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ของตน ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุครบ 20 พรรษาใน พ.ศ. 2416 จึงทรงมีบัญชาการตั้งปวงควยพระองค์เอง เป็นที่แน่นอนที่สุดที่กิจการทหารบกจะต้องได้รับการปรับปรุงให้เป็นแบบสมัยใหม่อย่างจริงจังเป็นครั้งแรก โดยทรงปรับปรุงจากกองทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ที่ได้ทรงจัดไว้แล้ว และให้ขยายกำลังทหารตามแบบใหม่ให้มีจำนวนมากขึ้นโดยลำดับ "กรมทหารหนา" เป็นกรมหนึ่งที่ตั้งให้มีการฝึกหัดแบบยุโรป ต่อมาโรงทหารหนาซึ่งได้สร้างขึ้นในครั้งนั้นก็ได้ใช้เป็นที่ฝึกกระบวนกลาโหมในปัจจุบัน มีเจ้าหมื่นไวยวรนาถ (เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี) เป็นผู้บังคับการ มีกำลังทหารราบ ทหารม้า ทหารช่าง และทหารปืนใหญ่ ใคนายทหารฝรั่งหลายชาติเป็นครูฝึก แต่คำบอกในการหัดแถวต้องใช้เป็นภาษาอังกฤษเหมือนยศทหารในครั้งนั้นก็เอาของอังกฤษมาใช้ เช่น คอลอนเนล เมเยอร์ กับตัน ลุดเตอ-แนนต์ คอเลอร์คริสชานันต์ ชานันต์ และ คอปอร์ด เป็นต้น ต่อมาก็ได้ดัดแปลงเปลี่ยนใช้คำบอกในการหัดแถวเป็นภาษาไทย

ในชั้นต้นการปรับปรุงหน่วยทหารโคแยกออกเป็นกรม ๆ มีกรมทหารบก 7 กรม และกรมทหารเรือ 2 กรม กรมทหารทั้ง 9 กรม ต่างก็มีผู้บังคับบัญชาของตนขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ ดังนั้น การฝึกหัดการปกครองบังคับบัญชาต่างกรมก็ต่างดำเนินการโดยอิสระไม่เป็นระเบียบ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติจัดการทหาร พ.ศ. 2430 ขึ้น ให้รวมกรมทหารทั้ง 9 กรม ขึ้นต่อกรมยุทธนาธิการ คือการจัดกำลังเป็นกองทัพสำหรับประเทศไว้ตั้งแต่ยามปกติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงพระอิสริยยศตำแหน่งประมุขของกำลังรบ ทรงให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงเป็นผู้บัญชาการทหารที่เรียกว่า คอมมานเดอ อินซีฟ แต่ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารยังทรงพระเยาว์อยู่ จึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงบัญชาการแทน ส่วนผู้บังคับบัญชากองทหารบก

7 กรม และทหารเรือ 2 กรม นั้น ก็ทรงเลือกสรรเจ้านายและข้าราชการให้เป็นผู้บังคับบัญชา นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่จะคุมอำนาจให้อยู่ในศูนย์กลาง (Centralized armed forces) เมื่อกิจการทหารบกได้เป็นแบบแผนขึ้นมาบ้างแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า ตำแหน่งนายทหารสัญญาบัตรนั้น นับว่าเป็นตำแหน่งสำคัญเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของไพร่พลจำนวนมากประการหนึ่ง และจะเป็นผู้ควบคุมนำกำลังเข้าสู้รบกับข้าศึกอีกประการหนึ่ง ควรจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีอริยชาติมั่นคงอยู่ในความเที่ยงธรรม นายทหารสัญญาบัตรจึงจะต้องศึกษาวิชาทหารให้มีความรู้ในยุทธสงคราม จึงทรงให้ตั้งโรงเรียนสอนวิชาทหารสำหรับทหารบกทั่วไปขึ้น ชั้นแรกเรียกว่า "คะเค็ดสกูล" เปิดเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2430 ผู้บังคับการโรงเรียน เป็นนายทหารบกชาวอังกฤษ ประจำประเทศอินเดีย ชื่อ นายพันเอก วอลเตอร์ โรงเรียนนายทหารบก เรียกว่า โรงเรียนทหารสาธิต เพราะอยู่ที่หลังพระราชวังสนามจันทร์ ให้โรงเรียนนี้ อยู่ในความดูแลของกรมยุทธนาธิการ จึงกล่าวได้ว่า กิจการทหารบกได้พัฒนาขึ้นมาเป็นวิชาที่หนึ่งแล้ว นายทหารที่จบออกมามียศ ตำแหน่ง และได้รับเงินเดือนตามอัตราที่กำหนดไว้ กิจการทหารบกจึงถือว่าเป็นอาชีพ (Professional Army)

ใน พ.ศ. 2433 โปรดฯ ให้ตราพระราชบัญญัติยกกรมยุทธนาธิการ ขึ้นเป็นกระทรวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นจอมทัพ มีเสนาบดีกระทรวงยุทธนาธิการ ผู้บังคับบัญชาทหารบก และผู้บังคับบัญชาทหารเรือ

พ.ศ. 2435 ทรงให้มีการปรับปรุงประเทศเพื่อความเจริญก้าวหน้าตามกาลสมัย ทรงให้เลิกการปกครองตามแบบจตุสดมภ์ ยับตำแหน่งอรรคมหาเสนาบดี 2 ตำแหน่ง คือ สมุหนายก และสมุหพระกลาโหม ทรงจัดแบ่งการปกครองประเทศออกเป็น 12 กระทรวง มีเสนาบดีเป็นผู้รับผิดชอบกระทรวง และมีฐานะเท่ากันหมด กระทรวงยุทธนาธิการ ทรงให้ยุบเป็นแคว้นตามเดิม ปกครองแต่ทหารบก แต่ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ มีตำแหน่งนี้ในที่ประชุมเสนาบดีด้วย ส่วนกรมทหารเรือ กรมช่าง กรมแสง ซึ่งเคยขึ้นกับกระทรวงยุทธนาธิการ ให้ไปขึ้นกับกระทรวงกลาโหม และในปีนี้ได้มีพิธีพระราชทานธงไชยเฉลิมพล แลกกองทหารราบทุกกอง และในปีนี้อเองที่กิจการทหารทั้งหมดได้รวมอยู่ในกระทรวงกลาโหม

ตั้งแต่เดิมนั้นกระทรวงมหาดไทย ได้คุมกิจการทหารบางส่วน ก็เป็นอันสิ้นสุดลง

งานปรับปรุงประเทศทางด้านทหารบกถึงแม้จะได้อริเริ่มก่อนการปรับปรุงประเทศทางด้านอื่นก็กล่าวได้ว่าได้รับความสำเร็จช้า ทั้งยังมองไม่เห็นวาทะที่จะสามารถใช้ป้องกันประเทศได้จริงจิ่งหรือไม่ ดังตัวอย่างในกรณี ร.ศ. 112 เป็นต้น กองทัพบกไม่ได้มีบทบาทในการป้องกันประเทศมากเท่าที่ควร ถ้าจะวิเคราะห์ดูแล้วจะเห็นว่าควรต้องพิจารณาถึงสภาพการจักรการทหารและการปกครองบ้านเมืองแต่เดิมของไทยด้วย แต่เดิมนั้นประเทศไทยได้มีการกระจายอำนาจทั้งด้านการทหารและการปกครองให้อยู่ในมือของคนหลายคน เพื่อให้เป็นการถ่วงรั้งอำนาจซึ่งกันและกัน และเป็นการให้บำเหน็จความดีความชอบ โดยให้ตำแหน่งและกำลังคนไว้ให้สอยโดยสิทธิขาด ผู้มีตำแหน่งหน้าที่สูงย่อมมีอำนาจมาก เพราะมีคนอยู่ใต้มงคัมบัญชามาก ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาและปกครองกำลังคนส่วนนั้น ๆ จะได้ผลประโยชน์จากแรงงานของไพร่พลของตน ในด้านการให้แรงงานเพื่อผลทางเศรษฐกิจและการเก็บส่วยสาอากร ผู้มีอำนาจหรือมีตำแหน่งหน้าที่สูงก็จะเก็บภาษีและหักส่วนของตนไว้ก่อนส่งให้แก่ของพระคลัง เพราะแต่เดิมข้าราชการไม่ได้รับเงินเดือน พระมหากษัตริย์ต้องพระราชทานค่าตอบแทนเป็นที่ดิน และกำลังแรงงานแทน โดยมีข้อแม้ว่าจะต้องจงรักภักดี และส่งกำลังมาช่วยในยามที่พระมหากษัตริย์ทรงต้องการ ดังนั้นการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงคิดเปลี่ยนแปลงสิ่งใดแล้วไปขัดกับผลประโยชน์ของขุนนางหรือผู้มีอำนาจ จึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ถ้าไม่ได้รับการร่วมมือด้วยความเต็มใจ ดังนั้นในคณรัฐสมัยของพระองค์ การปรับปรุงกิจการทหารบกจึงมีอุปสรรคบางอย่างที่ทำให้กองทัพไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร อีกประการหนึ่งการเกณฑ์คนมาเข้ารับราชการทหารมีละ 3 เดือน ในระยะที่ชายฉกรรจ์มีอายุตั้งแต่ 20 ปี ถึง 60 ปี ทำให้ราษฎรไม่มีเวลาว่างมากพอที่จะประกอบอาชีพให้เจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นได้ ด้วยเกรงว่าถากำลั้งดำเนินกิจการนั้นอยู่ แล้วต้องมาถูกเกณฑ์เข้ารับราชการก็จะมีผู้ได้รับขวงดำเนินกิจการแทน อีกทั้งยังไม่แน่นอนวาระราชการจะต้องไร้นานเท่าใด อาจจะมีราชการสำคัญขึ้นมาได้ ดังนั้นพลทหารที่มาเข้าเวรตามกำหนดเวลานั้นก็มาด้วยความไม่เต็มใจ และพอฝึกไปได้ 3 เดือนก็พลอยไป เมื่อกลับมาเข้าเวรอีก สิ่งฝึกไว้ก็ลืม

หมดแล้ว ต้องมาเริ่มต้นกันใหม่อีก เรียกว่าเป็นการเสียเปล่า มีแต่ทางจะสิ้นเปลืองกำลังงานและกำลังเงิน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงแก้ไขใหม่ในตอนหลัง คือโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารขึ้นบังคับใช้ ให้เกณฑ์ชายทุกคนเป็นทหารชั่วคราวที่กำหนดเหมือนอย่างต่างประเทศในยุโรปได้จัดกัน ผู้ที่ได้เป็นกำลังร่างพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหาร พ.ศ. 2448 คือ นายพลเอก สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาจักรีราช สยามมกุฎราชกุมาร ขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่ง จเรทหารบก กับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ ซึ่งได้กล่าวกันว่าให้ทรงใช้ลักษณะการเกณฑ์ทหารอย่างประเทศเคนมารัก พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร พ.ศ. 2448 ให้ชายฉกรรจ์เมื่ออายุถึงเกณฑ์ ต้องมาเข้ารับราชการทหารประจำอยู่ 2 ปี แล้วปลดออกเป็นกองหนุนชั้นที่ 1 พวกกองหนุนชั้นที่ 1 มีหน้าที่เข้ามาฝึกซ้อมปีละ 2 เดือน นอกจากนั้นก็ปล่อยให้ทำมาหากินตามสบาย เมื่ออยู่ในกองหนุนชั้นที่ 1 ครบ 5 ปีแล้วปลดเป็นกองหนุนชั้นที่ 2 มีหน้าที่เข้ามาฝึกซ้อมเพียงปีละ 15 วัน เมื่ออยู่ในกองหนุนชั้นที่ 2 ครบ 10 ปีแล้ว ให้ปลดพ้นจากราชการทหาร ในระยะแรก ๆ ประชาชนที่ไม่ต้องการเป็นทหาร ประสงค์จะหลีกเลี่ยงก็ไปสมัครเข้ารับราชการในกระทรวงพลเรือน กระทรวงกลาโหมจึงต้องให้กระทรวงพลเรือนส่งเสมียนพนักงานมาเป็นทหารตามเกณฑ์

ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการจัดทหารตามมณฑลทั่วประเทศไทย ผู้ที่ถูกเกณฑ์ทหารมีภูมิลำเนาอยู่ ณ ที่ใดก็ได้รับราชการอยู่ในมณฑลนั้น เป็นการไกลบ้านของคนไม่ต้องการลงมาถึงกรุงเทพฯ แต่ละมณฑลได้มีการควบคุมบังคับบัญชาติดต่อกัน สามารถที่จะเรียกกำลังกองทัพยกไปปราบปรามศัตรู ณ ที่ใด ๆ ได้รวดเร็วไม่ต้องเกณฑ์กำลังไปจากกรุงเทพฯ เหมือนอย่างแต่ก่อน ซึ่งนับว่าเป็นการดีอย่างหนึ่ง

ส่วนการฝึกนายทหารก็ได้ก้าวหน้าขึ้น ได้จัดให้มีโรงเรียนเสนาธิการทหารบกให้นายทหารได้ศึกษาวิชาทหารเพิ่มเติม รวมทั้งได้มีการส่งคนออกไปศึกษาวิชาทหาร ณ ประเทศในยุโรปเพื่อนำความรู้ใหม่ ๆ กลับมาปรับปรุงกิจการทหารและถ่ายทอดวิชาการ

เหล่านั้นให้นายทหารอื่น ๆ เพื่อจะได้เป็นกำลังของประเทศ

ถึงแม้ว่ากิจการทหารบกจะเป็นอาชีพแล้ว ก็มีใต้หมายความว่า ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองของประเทศ การตั้งผู้บัญชาการทหารบก หรือผู้บังคับบัญชาทหารชั้นสูงก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจากพระราชโอรส ที่ได้ทรงศึกษาวิชาทหารจากต่างประเทศ หรือทรงแต่งตั้งจากเจ้านายชั้นสูงในราชวงศ์ แสดงให้เห็นถึงความระมัดระวังในการควบคุมหน่วยทหาร ให้กำลังทหารอยู่ในมือของผู้ที่ไว้วางพระราชหฤทัยได้ ทั้งนี้ จะใ้ได้ดำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพของบ้านเมือง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาวิชาทหารบกมาก่อนที่จะเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ และเมื่อเสด็จเสวยราชสมบัติแล้ว ทรงมีพระราชภารกิจสำคัญยิ่งอยู่ที่จะต้องทรงป้องกันประเทศชาติ อันเป็นพระราชประเพณีของพระเจ้าแผ่นดินไทยมาแต่โบราณ พระองค์จึงทรงสนพระราชหฤทัยปรับปรุงกิจการทหารอย่างจริงจัง เช่น ทรงตั้งสภาป้องกันพระราชอาณาจักร ซึ่งพระองค์ทรงเป็นประธานสภา มีเสนาธิการทหารบกเป็นเลขาธิการ ให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหม เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ (ซึ่งได้แยกออกไปจากกระทรวงกลาโหม เป็นกระทรวงทหารเรือ ตามแบบทหารอังกฤษในตอนต้นรัชกาลของพระองค์) จอมพลทหารบก และทหารเรือ ทั้งประจำการและนอกประจำการ เป็นสมาชิกสภา เพื่อจะให้กิจการทหารบกและทหารเรือประสานกัน สภานี้ได้รับการปรับปรุงมีระเบียบให้รัดกุมยิ่งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยการโปรดให้อภิรัฐมนตรี เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงพระคลัง มหาศไทย พานิชย์ และคมนาคม เขารวมเป็นสมาชิกสภาด้วย เพื่อให้การกำหนดนโยบายป้องกันพระราชอาณาจักรได้รับการพิจารณาจากเสนาบดีในกระทรวงที่เกี่ยวข้องทุกกระทรวงอย่างรอบคอบทุกแง่มุม

กิจการทหารบกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไ้กำหนดนาไปกว่าอดีตอีกก้าวหนึ่ง คือได้เริ่มหน่วยการบิน และโรงเรียนแพทย์ทหารบกขึ้น ทั้งสองหน่วยนี้ใ้ทำความภาคภูมิใจมาสู่ประเทศไทย ด้วยการเขารวมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 1 ชัยชนะครั้งนั้นใ้เป็นเครื่องสนับสนุนใ้การแก้ไขสนธิสัญญาที่ใ้ทำใ้

ไทยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นผลสำเร็จ

กล่าวได้ว่า กำังทหารในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 และในสมัยรัชกาลที่ 6 มีความเข้มแข็งเป็นปึกแผ่นยิ่งกว่าสมัยก่อน ๆ ก็เพราะผู้บังคับบัญชาชั้นสูงมีความรู้ทันสมัย และมีความตั้งใจดี นอกจากนั้นนายทหารชั้นตอ ๆ ลงมาที่ได้ศึกษาวิชาทหารทั้งในและนอกประเทศกลับมาแล้วก็ช่วยเหลือปรับปรุงกิจการด้านนี้อย่างเต็มที่

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ใ้มีโครงการที่จะให้กองทัพมกมีกำลัง 10 กองพล แล้วก็จัดได้เพียงโครงการนั้น ครั้นมาถึงรัชกาลที่ 6 ได้พัฒนาโครงการนี้ให้ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่งด้วยจัดแบ่งกองพลทั้ง 10 เป็นกองทัพน้อย มีกองบัญชาการกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ กันทั่วประเทศ ผู้ที่มีบทบาทในการปรับปรุงกองทัพมกมากที่สุดในรัชกาลนั้น คือสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ผู้ศึกษาวิชาทหารบกมาจากประเทศรัสเซีย ในด้านการศึกษาโดยตรงปรับปรุงการศึกษาและฝึกอบรมนักเรียนนายร้อยทหารบก ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และให้มีการประลองยุทธทดลองผลของการฝึกอบรมของทหารบกอยู่เสมอ

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่เกิดขึ้นทั่วโลกได้มีผลกระทบกระเทือนต่อประเทศไทยด้วย การปรับปรุงทหารบกตามโครงการจำเป็นต้องคัดทอนลง เพื่อให้รายจ่ายสมดุลกับรายได้ นอกจากนั้นได้มีการปลดนายทหารออกจากประจำการ และยุบกองทัพน้อยที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่ตามมณฑลและหน่วยทหารที่คิดว่ายังไม่จำเป็นลง พฤติกรรมนี้เองที่คณะผู้ก่อการราษฎร ซึ่งมีนายทหารบกเป็นกำลังสำคัญรวมอยู่ด้วย ได้ใช้เป็นข้ออ้างเข้ายึดการปกครอง และเปลี่ยนการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย และนับแต่นั้นมาทหารบกได้กลายเป็นส่วนสำคัญในการปกครองบ้านเมือง คราวใดที่คณะรัฐบาลพลเรือนปกครองประเทศอ่อนแอ พวกทหารเห็นว่าจะจัดการปกครองใหม่ประเทศสงบเรียบร้อยก็จัดการปฏิวัติบ้าง รัฐประหารบ้าง และทำได้สำเร็จทุกครั้ง เพราะได้มีกำลังคนและอาวุธอยู่ในมือ

ถ้าจะพูดโดยสรุปแล้ว กิจการทหารบกที่ไต่ปรับปรุงให้เป็นไปตามแบบตะวันตก ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 นั้น ไต่เริ่มปฏิรูปด้วยการบีบรูปแบบทหารอังกฤษก่อน พิจารณาไต่จากชื่อ ตำแหน่งทางทหาร แต่ไทยไต่คิดแปลงชื่อเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศ ซึ่งมีชื่อ เป็นการลอกแบบมาทั้งหมด ผิดกับการทหารในประเทศที่เป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจ จำเป็นต้องรับรูปแบบของประเทศแม่ทั้งหมด นอกจากนั้นการฝึกหัดทหารไทยก็ ยิงขึ้นอยู่กับอาวุธที่รัฐบาลไต่สั่งซื้อเข้ามาจากหลาย ๆ ประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องคิดแปลงฝึก ไปตามอาวุธแต่ละชนิดที่มีผลสำเร็จขึ้นอยู่กับความสามารถของนายทหารไทย

อุปสรรคในการปรับปรุงกองทัพบกส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับภาวะการเงินของประเทศ เพราะการใช้จ่ายเพื่อสร้างกองทัพที่แข็งแรงจำเป็นต้องใช้จ่ายมากเป็นเงินเคื่อนทหาร ค่าก่อสร้างโรงทหาร การซื้ออาวุธ และยุทธโธปกรณ์ ทั้งนี้ จะต้องแล้วแต่นโยบายการทหาร ของประเทศอีกด้วย สำหรับประเทศไทยนั้นเมื่อนโยบายที่จะสร้างกองทัพขึ้นเพื่อป้องกันประเทศ เท่านั้น มิไต่มีนโยบายรุกรานประเทศหนึ่งประเทศใด กองทัพของไทยจึงขยายกำลังเท่า ที่มีงบประมาณ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถ ตามที่ประเทศไทยถูกประเทศมหาอำนาจอังกฤษกับฝรั่งเศส บีบคั้นเอาตามใจชอบ ทำให้ทรงมองเห็นการไกลว่า ทหารบกจะเป็นพื้นฐานของกำลังสำคัญของชาติ คอยจะเป็นหลักในการรักษาเสถียรภาพทางด้านการเมือง การปกครอง กองทัพบกที่เข้มแข็ง ย่อมทำให้ประเทศอื่นเกรงขาม ไม่งล้าที่จะรุกราน เป็นการป้องกันเอกราชอธิปไตยของประเทศ และช่วยให้ประชาชนเกิดความเชื่อวาคนปลอดภัย ถือว่าเป็นการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ อันเป็นบ่อเกิดของความสงบสุขในประเทศ นอกจากนี้กองทัพบกจะเป็นหลักสนับสนุนการต่างประเทศ และในยามสงครามก็จะสามารถป้องกันพื้นที่ของประเทศได้ อย่างแน่นอน พระองค์จึงทรงปรับปรุงกองทัพบกอย่างรีบเร่ง ในทำนองเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงดำเนินตามรอยพระยุคลบาทของสมเด็จพระบรมชนกนาถ ไต่ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกองทัพบกของชาติให้ทันสมัยแบบอารยประเทศ สมควรที่ประชาชนชาวไทยจะได้เทิดทูนพระเกียรติคุณพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสองพระองค์นี้ เป็นอย่างยิ่ง

การประเมินขีดความสามารถของกองทัพของไทย (Capability)

จากประวัติการรบของกองทัพของไทย ตั้งแต่ได้ปรับปรุงกิจการให้ทันสมัยตามแบบตะวันตกนั้นมีน้อยครั้ง ส่วนใหญ่จะเป็นการปราบปรามกบฏและความไม่สงบในพระราชอาณาจักรเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่การปราบเมืองเชียงตุงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การปราบปรามครั้งนั้นไม่เป็นผลเพราะหนทางกันดาร การส่งกำลังบำรุงเช่นเสบียงอาหารและยาไม่มีความสะดวก ครั้นมาในรัชกาลที่ 5 ได้ปราบฮ่อที่มารบกวนชายแดนทางภาคเหนือของประเทศอยู่ 3 ครั้ง ปราบเงี้ยว 1 ครั้ง ปราบกบฏผีบุญทางภาคอีสาน 1 ครั้ง กองทัพก็ยังมิมีบทบาทในการปราบการก่อกบฏของอั้งยี่หลายครั้ง จึงถือว่าทหารบกได้ทำหน้าที่รักษาความมั่นคงของประเทศชาติตามนโยบาย ส่วนในด้านการรบระหว่างประเทศนั้น เนื่องจากประเทศเพื่อนบ้านได้มีสภาพเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจในยุโรปไปหมดแล้ว การสงครามระหว่างไทยกับพม่า ไทยกับเขมร ก็เลิกไปโดยสิ้นเชิง แต่กองทัพของไทยต้องเตรียมตัวเตรียมกำลังในการที่จะต้องเผชิญหน้ากับกองทัพมหาอำนาจในดินแดนเพื่อนบ้าน ได้แก่ฝรั่งเศสที่เข้ามาในเขมร ลาว และญวน เป็นต้น การประจันหน้ากับกองทัพต่างชาติจริงจึงเริ่มใน พ.ศ. 2436 (ร.ศ.112) กรณีเรือรบฝรั่งเศสปิดปากอ่าวประเทศไทยและยึดจันทบุรี ทรราช กองทัพของไทยในขณะนั้นเพิ่งจะวางรากฐาน จึงยังไม่มีกำลังพอที่จะขับไล่ออกกองทัพฝรั่งเศสได้

ต่อมาอีก 47 ปี คือใน พ.ศ. 2483 ไทยได้ทำสงครามกับอินโดจีนของฝรั่งเศส ในกรณีอินโดจีนของฝรั่งเศสรุกคืบดินแดนของไทย การรบครั้งนั้นกองทัพไทยได้เปรียบ เพราะฝรั่งเศสประเทศแม่อำกำลังเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเกิดขึ้นในยุโรปแล้ว เมื่อ พ.ศ. 2482 กองทัพของไทยได้รุกเข้าไปยึดพื้นที่บางส่วนในอินโดจีนของฝรั่งเศส แต่การรบก็ยุติลงในเวลาอันสั้น เนื่องจากญี่ปุ่นได้ยื่นมือเข้ามาทำหน้าที่ไกลเกลี่ยให้สงบสงคราม ครั้นใน พ.ศ. 2484 ญี่ปุ่นบุกประเทศไทยตามแนวชายทะเลด้านตะวันออกทุกจุดยุทธศาสตร์ กองทัพไทยไม่สามารถป้องกันการจู่โจมครั้งนั้นได้เลย จึงจำต้องยอมเป็นสัมพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยปริยาย หลังจากนั้นกองทัพของไทยก็ยังไม่ได้เข้าสงครามขนาดใหญ่โดยลำพังตัวเอง จึงเป็นการยากที่จะตัดสินขีดความสามารถ

สามารถของกองทัพไทย ทั้งนี้ เพราะยังไม่มีมาตรการใดจะมาวัดความเข้มแข็งของกองทัพได้ ยอมแล้วแต่ชาวไทยจะสู้รบกับใคร กับเพื่อนบ้านซึ่งมีความสามารถใกล้เคียงหรือกับมหาประเทศ

สถานการณ์ปัจจุบันยิ่งทำให้มองเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกองทัพที่ทันสมัย ต้องมีอาวุธที่มีประสิทธิภาพจำนวนมากพอ เพื่อเป็นที่หวาดเกรงของศัตรู เราจะเห็นว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการเรียกร้องให้มีการลดอาวุธ ลดกำลังทหาร แต่แล้วประเทศที่ต้องการเป็นประเทศมหาอำนาจผู้ยิ่งใหญ่ก็ได้มีการสร้างอาวุธให้ทันสมัยยิ่งขึ้น ได้แก่ จรวดนำวิถี เครื่องบินรบแบบใหม่ อาวุธนิวเคลียร์ และยุทโธปกรณ์เช่น เรดาร์ เป็นต้น ขณะนี้สหรัฐอเมริกา รัสเซีย และสาธารณรัฐประชาชนจีนกำลังแข่งขันกันสร้างอาวุธนิวเคลียร์ เพื่อจะได้เขตอิทธิพลในโลก รัสเซียได้สร้างแสนยานุภาพทางทหารมากขึ้นเพื่อโคครอบครองเขตอิทธิพลแถวทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ต้องการมีอำนาจจักรอิทธิพลแผ่ไปทางตะวันตกให้ได้ ถ้ายิ่งแผ่อิทธิพลได้มากเท่าไรก็ยิ่งเป็นเขตปลอดภัยของตนเองมากเท่านั้น ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนก็เช่นกัน ได้มีประกาศออกเป็นทางการว่าตนมีอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งทำให้สหรัฐอเมริกาและรัสเซียต้องคิดอยู่ตลอดเวลาว่า จีนมีจริงหรือไม่ นั่นคือเครื่องมือต่อรองให้ประเทศอื่นเกรงในความสามารถของตน ขณะนี้สาธารณรัฐประชาชนจีนและรัสเซีย กำลังเข้ามามีบทบาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทนที่สหรัฐอเมริกาซึ่งเคยมีอิทธิพลในภูมิภาคนี้มาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปัจจุบันถึงแม้ไม่มีสงครามระหว่างประเทศตามความหมายเดิม ก็มีสงครามแบบกองโจร แย่งประชาชนแย่งพื้นที่ เพื่อเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย เมื่อประเทศต้องการการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ยอมต้องต่อสู้กับกลุ่มคนที่เรียกว่า ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ยอมต้องการอาวุธดี มีประสิทธิภาพมาต่อสู้กับพวกเผยแพร่ลัทธิตรงข้ามที่มีอาวุธทันสมัย เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก และมีภาวะเศรษฐกิจต่ำ ไม่สามารถจะทุ่มเทเงินมาสร้างกองทัพให้เป็นที่หวาดเกรงแก่ฝ่ายตรงข้ามได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยเช่นเดียวกับไทย และมีเศรษฐกิจกับความมั่นคงทางทหารพอเพียงมาช่วยเหลือ ทำนองเดียวกันประเทศเพื่อนบ้านของไทยได้แก่ พม่า ลาว เขมร ก็รับ

ความช่วยเหลือทางทหารไปจากมหาอำนาจประเทศใดก็ประเทศหนึ่งที่มีลัทธิการปกครองแบบเดียวกันกับของคุณ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ายังไม่มีความตกลงใจที่จะวัดความสามารถของกองทัพบกไทย กองทัพบกไทยก็ทำให้ประเทศอื่นหยั่งใจอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพและสันติภาพมาตราบนานทุกวันนี้ สิ่งที่เราควรระลึกอยู่เสมอคือความไม่ประมาท และเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการสร้างกองทัพบกให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นการป้องกันประเทศ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า

ป้องกันมิใช่ทำ

ทนายใคร

นี้แหละควรคนไทย

คิดแท้

ตระเตรียมรบไว้ใน

กาลบัด นี้เถา

ศึกศึกจะคิดแก้

หอนไคทันควัน

อันชาติใดไร้เครื่อง

กันตัว

ถึงสมองเต็มหัว

จักเสรา

ศึกศึกจะนั่งม้า

คิดเรื่อง

คานคัตซ์คัตศึกเขา

สูบานเราโฉน

ไทยจงรำลึกขอ

พุทธศาสน์

ผู้ที่ไม่ประมาท

นั้นไซร

จักทำกิจสมคาศ

เป็นนิตย

ผู้ประมาทยอมไร

ของเนื้อเห็นผล

เป็นคนต้องรักบ้าน

กำเนิด

รักชาติอันประเสริฐ

เลิศล้ำ

รักเกียรติศักดิ์เชิด

ชูชื่อ

ให้อยู่คู่พาน้ำ

คังนี้จงเสมอ